

VICTOR SERGE

Cazul tovarășului Tulaev

Un roman revoluționar

Traducere din limba franceză de
DORU MAREȘ

Prefață de
SUSAN SONTAG

CLASICI AI LITERATURII

Redactare și tabel cronologic: ROXANA-ALEXANDRA CĂLIN,
ROXANA DRAGNE

Traducerea prefeței: ROXANA DRAGNE

Lectura traducerii: GABRIELA RIEGLER

Tehnoredactare: MIHAELA CIUFU

Designul copertei: ANDREEA APOSTOL

Ilustrația copertei: BORIS KUSTODIEV, *Bolșevicul* (1920)

Victor Serge

L'AFFAIRE TOULAËV

Toate drepturile asupra acestei ediții în limba română aparțin
CORINT CLASICI AI LITERATURII, un imprint CORINT BOOKS,
str. Mihai Eminescu nr. 54A, București.

www.edituracorint.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SERGE, VICTOR

Cazul tovarășului Tulaev: un roman revoluționar / Victor Serge; trad.
din lb. franceză de Doru Mareș; pref. de Susan Sontag. - București: Corint
Clasici ai literaturii, 2022

ISBN 978-606-088-115-5

I. Mareș, Doru (trad.)

II. Sontag, Susan (pref.)

821.133.1

CAPITOLUL 1

COMETELE SE NASC NOAPTEA

Kostia se gândea de mai multe săptămâni la cumpărarea unei perechi de încălțări, când o fantezie neașteptată, de care s-a mirat și el, i-a dat peste cap toate calculele. Lipsindu-se de țigări, de cinematograf și, o zi sau două, de masa de prânz, ar economisi în următoarele șase săptămâni cele o sută patruzeci de ruble necesare achiziționării ghetelor destul de bune pe care amabila vânzătoare de la magazinul cu articole de ocazie îi promisese să i le pună deoparte „pe nebăgate de seamă”. În așteptare, mergea vesel pe tălpi de carton pe care le înlocuia seară de seară. Din fericire, vremea rămânea frumoasă. Deja mai bogat cu șaptezeci de ruble, Kostia s-a dus să vadă, așa, de plăcere, viitoarele sale încălțări, acum pe jumătate ascunse în întunericul unui raion, în spatele vechilor samovare din aramă, al unei grămezi de tocuri de ochelari, al unui ceainic chinezesc, al unei cutii îmbrăcate în scoici, pe care se contura, în azuriu, Golful Napoli... Niște ghete regale, din piele suplă, se găseau în prim-planul raionului: patru sute de ruble, ce să mai zici! Bărbați îmbrăcați în paltoane obosite se lingeau pe buze în fața lor.

— Fiți liniștit, i-a zis mica vânzătoare lui Kostia, ghetele dumneavoastră sunt colo, nu vă temeți că...

Îi zâmbea, brunetă, cu ochii înfundați în orbite, cu dinții neregulați, dar frumoși, cu buzele... Cum să-i descrie buzele? „Ai buze fermecătoare”, i-a declarat Kostia, în gând, privind-o în ochi, fără timiditate, numai că niciodată nu ar îndrăzni să-i spună ce gândește despre buzele ei. Reținut pentru o clipă de ochii aceia

înfundați în orbite, care aveau o culoare undeva între verde și albastrul bibelourilor chinezești expuse în vitrina de lângă tejghea, privirea lui Kostia a vagabondat apoi peste bijuterii, *coupe-papier*-uri, ceasuri, tabachere și alte antichități, până când, din întâmplare, s-a oprit asupra unui mic portret de femeie, cu ramă de abanos, atât de mic, încât l-ai fi putut ține-n palmă...

— Cât costă? a întrebat Kostia, surprins.

— Șaptezeci de ruble, știți, chiar e scump, i-au răspuns buzele fermecătoare.

Măinile, nu mai puțin fermecătoare, apărând de dincolo de brocartul roșu și auriu aruncat peste tejghea, au scos la iveală miniatura. Kostia a luat-o, tulburat că ține cu degetele lui groase și deloc curate acea imagine, acea imagine vie, acea imagine vie, dar mai ales extraordinară, acel minuscul hublou negru ce încadra un cap blond cu diademă, un minunat chip oval ai cărui ochi erau plini de inteligență, de blândețe, de forță, de un mister fără margini.

— Îl cumpăr, a zis cu glas înfundat Kostia, care nici el nu se aștepta la aceste cuvinte.

Vânzătoarea nu a îndrăznit să obiecteze nimic, într-atât de grav i se adresase, ca din adâncul ființei lui. Trăgând cu ochiul în stânga și-n dreapta, vânzătoarea i-a șoptit:

— Șșșt, acum îl treceam în inventar: cincizeci de ruble și nu-l mai arătați la casă.

Kostia i-a mulțumit aproape fără să se mai uite la ea. „Cincizeci sau șaptezeci, nici că-mi pasă. Măi fetițo, nu-nțelegi că portretul ăsta e neprețuit?” Se aprinsese în el o flacără imensă. Tot drumul a simțit micul portret în ramă de abanos, ascuns în buzunarul interior al hainei, lipindu-i-se blând de piept, de unde iradia o bucurie tot mai mare. Pășind din ce în ce mai repede, a urcat în fugă scara întunecoasă, luând-o pe culoarele apartamentului colectiv, care în ziua aceea miroseau a naftalină și a supă de varză acrită, a intrat la el în cameră, a aprins lumina și s-a uitat cu exaltare la patul de campanie, la vechile ziare ilustrate, îngrămădite pe masă, la

fereastra cu ochiuri sparte și acoperite cu carton... Jenat în fața propriei persoane, s-a auzit murmurând: „Ce fericire!” Capul blond, din micul hublou negru sprijinit pe masă, de perete, nu se mai uita acum decât la el, care numai la acel chip privea. Încăperea se umplea de o luminozitate inefabilă. Kostia a făcut câțiva pași, fără țintă, de la fereastră la ușă, simțindu-se dintr-odată înghesuit. De cealaltă parte a peretelui, Romașkin tușea ușor.

„Ei, și Romașkin ăsta”, și-a zis Kostia, înveselit de imaginea omulețului irascibil, închis tot timpul la el în cameră, îngrijit, curățel, un adevărat mic burghez trăind singur printre mușcatele lui, printre cărțile îmbrăcate în hârtie cenușie, printre portrete de mari personalități: Henrik Ibsen¹, care a spus că omul cel mai singur este omul cel mai puternic, Mecinikov², care a împins mai departe limitele vieții prin igienă, Charles Darwin, care a demonstrat că animalele din aceeași specie nu se mănâncă între ele, Knut Hamsun³, care a făcut foamea și a iubit pădurea... Romașkin purta încă niște surtuțe vechi, de dinaintea războiului care a precedat revoluția care a precedat războiul civil – din vremea când Romașkinii, inofensivi și fricoși, colcăiau pe fața pământului. Kostia s-a întors, schițând un surâs, către jumătatea lui de șemineu,

¹ Henrik Johan Ibsen (1828–1906), dramaturg norvegian, părintele teatrului modern european. În piesa lui de teatru din 1882 *Un dușman al poporului*, protagonistul, doctorul Thomas Stockmann, încheie ultimul act împărțășind familiei descoperirea pe care a făcut-o: cel mai puternic om din lume este acela care poate sta singur (împotriva tuturor) (n. red.).

² Ilia Ilici Mecinikov (1845–1916), imunolog, anatomist, microbiolog și zoolog rus, laureat al Premiului Nobel pentru Medicină în 1908, cunoscut pentru cercetări de pionierat în domeniul sistemului imunitar și pentru descoperirea tratamentului holerei (n. red.).

³ Knut Hamsun (1859–1952), scriitor norvegian, reprezentant al realismului psihologic, cunoscut în special pentru capodopera sa romanul *Foamea* (1890), lucrare semiautobiografică, ce descrie apropierea de nebunie, din cauza foamei și a sărăciei, a unui tânăr scriitor. În 1920, Knut Hamsun a primit Premiul Nobel pentru Literatură (n. red.).

întrucât peretele, care separa camera lui de cea a adjunctului de subșef de birou Romașkin, tăia în două minunatul șemineu din marmură al salonului de odinioară.

„Haida-de, Romașkin, n-o să ai tu niciodată decât o jumătate de cameră, o jumătate de șemineu, o jumătate de viață omenească și nici măcar o jumătate dintr-o privire ca asta...”

(Cea din miniatură, exaltanta luminiță albastră.)

„Jumătatea ta de existență este de partea umbrei, Romașkin, bietul de tine.”

Din doi pași întinși, Kostia a ajuns pe coridor, în fața ușii vecinului, la care a bătut ușor de trei ori, semnalul pe care-l conveniseră. Din celălalt capăt al apartamentului venea un miros fad de friptură amestecat cu glasuri și zgomote de ceartă. O femeie înfuriată, cu siguranță ciolănoasă, aspră și nefericită, umbla cu ceva veselă, repetând: „Și-atunci a zis: Bine, cetățeano, voi avertiza direcțiunea și-o să vezi tu, și-atunci i-am zis, bine că mă faci tu cetățean!” Printr-o ușă deschisă și trântită apoi instantaneu, a scăpat o criză de plânsete de copil. Soneria telefonului a răsunat ca turbată. Romașkin a deschis ușa singur.

— Bună ziua, Kostia.

Și camera lui Romașkin era tot de trei metri lungime pe doi șaptezeci și cinci lățime. Flori de hârtie, șterse și de ultimul fir de praf, se cățarau pe jumătatea lui de șemineu. Roșul-purpuriu al mușcatelor încadra fereastra. Pe masa acoperită cu hârtie albă, curată, era un pahar cu ceai rece.

— Deranjez? Poate citeai.

Cele trezeci de cărți erau la locul lor, pe raftul dublu, așezat deasupra patului.

— Nu, Kostia, nu citeam. Mă gândeam.

Singur, cu surtucul închis la toți nasturii, cu paharul de ceai în față, așezat lângă peretele scorjot pe care se detașau cele patru portrete ale acelor mari oameni, Romașkin gândea...

Kostia s-a întrebat: „Ce-o fi făcând cu mâinile în clipele astea?” Romașkin nu se sprijinea niciodată pe coate, vorbea, în general, cu palmele lăsate pe genunchi, mergea cu degetele împletite și, uneori, își încrucia brațele pe piept, trăgând timid de umeri înapoi. Iar umerii lui te duceau cu gândul la siluetele umilite ale animalelor de povară.

— La ce te gândești, Romașkin?

— La nedreptate.

„Vast subiect. Tot n-ai terminat să-l sucești pe toate fețele, bătrâne. Ciudat: e mai frig aici decât alături.”

— Am venit să împrumut niște cărți, zice Kostia.

Romașkin avea părul pieptănat cu grijă, fața galbenă și bătrânicioasă, gura strânsă, privirea insistentă, dar speriată, căreia nu-i puteai prinde culoarea – de altfel, Romașkin părea să nu fie colorat în vreun fel, căci era cenușiu. S-a uitat la rafturi, a stat o clipă pe gânduri, apoi a luat o carte veche, broșată.

— Citește asta, Kostia, sunt viețile unor oameni curajoși.

Era fasciculul numărul 9 din revista *Ocna*, „organ al Asociației Foștilor Deținuți și Deportați pe Viață”. „Mulțumesc, la revedere.” „La revedere, prietene. Va ajunge vreodată să gândească amărâțul ăsta?”

Cele două mese stăteau exact față-n față, de o parte și de cealaltă a peretelui. Kostia s-a așezat la a lui, a răsfoit revista și a încercat să citească. Din când în când, ridica ochii spre miniatură spre a întâlni cu o binefăcătoare certitudine misteriosul avertisment al ochilor verzi-albaștri. Cerul palid al primăverii, deasupra ghețurilor, are această strălucire când se topesc sloiurile pe fluvii, la-nceput de dezgheț, și pământul se-ntoarce la viață. Romașkin, în deșertul lui intim de alături, se reasezase cu capul în mâini, singur cuc, absorbit, închipuindu-și că gândea. Și poate că, în realitate, chiar gândea.

Romașkin trăia de multă vreme ochi în ochi cu o idee apăsătoare. Ocupând funcția de subșef la biroul pentru salarii al Trustului Moscova-Confecție, nu ar fi niciodată nici titularizat pe post, nefiind membru de partid, nici înlocuit – cu excepția cazurilor de arestare sau deces –, fiindcă numai el, dintre cei o sută șaptesprezece angajați ai direcției centrale, care umpleau de la nouă la șase cele patruzeci de birouri de deasupra Trustului Alcoolurilor, de deasupra Sindicatului Cojoacelor de Karelia, de lângă Reprezentanța Bumbacelor de Uzbekistan, numai el cunoștea în detaliu cele șaptesprezece categorii de salarizare, plus cele șapte modalități de remunerare a muncii în numerar, combinațiile dintre salariul de bază și primele de productivitate, arta trecerii dintr-o grupă în alta și a sporurilor nominale, fără a aduce atingere anvelopei salariale globale... I se spunea: „Romașkin, directorul te roagă să pregătești aplicarea noii circulare a Comisiei pentru Plan, conform cu circulara Comitetului Central din 6 ianuarie, ținând cont de decizia conferinței trusturilor de textile, știi despre ce e vorba!” Știa. Șeful lui de birou, fost muncitor într-un atelier de șepcărie, membru de partid din primăvara trecută, nu știa nimic, nici măcar să socotească, dar se spunea că are legături cu serviciul secret (sectorul supravegherii personalului tehnic și a mâinii de lucru). Și-acest funcționar i se adresa cu tonul autorității: „Ai priceput, Romașkin? Să fii gata mâine la cinci. Hai, că am sedință la direcție.” Birourile se aflau deasupra fundăturii Sfântul Barnaba, în cea de-a treia curte a unui imobil din cărămidă roșie, cu ferestrele mai degrabă late decât înalte. Niște copaci piperniciți, pe jumătate omorâți de resturile de la o demolare, ridicau sub acele ferestre un frunziș impresionant.

Romașkin trecea la calcule: creșterea cu 5% a salariului de bază, publicată de Comitetul Central, combinată cu trecerea unor lucrători de la categoria a unsprezecea la a zecea și a altora de la categoria a zecea la a noua, pentru îmbunătățirea condițiilor de

traii ale celor cu salarii mai mici, lucru echitabil și conform cu directiva Consiliului Sindicatelor, se întâmpla că ducea la o reducere a fondului global de salarii de 0,5%, conform interpretării maxime... Or, lucrătorii celor două ateliere câștigau între 110 și 120 de ruble, iar mărirea chiriilor era aplicabilă la finalul lunii. Trist, Romașkin și-a recopiat la mașina de scris concluziile. Refăcea lună de lună acele operațiuni, sub diferite pretexte, aducea la zi tabele explicative pentru contabilitate, aștepta să se facă ora cinci fără un sfert pentru a se spăla pe mâini fără grabă, fredonând încetișor „tra-ta-ta-ta” sau „mmmmm hmm” de parc-ar fi bâzâit o albină melancolică... Cina rapid la cantina întreprinderii, citind articolul de fond din ziar, care afirma întotdeauna, cu același ton administrativ, că se aflau pe drumul cel bun, în plin progres, în plină dezvoltare, incomparabil, victorios în ciuda a tot și a toate, pentru măreția Republicii, fericirea maselor muncitoare, mărturie stând cele două sute zece uzine deschise într-un singur an, strălucitul succes al depozitării cerealelor și...

„Cât despre mine”, și-a zis într-o bună zi Romașkin înghițind ultima lingură de griș rece, „nu storc din teascul vieții decât sărăcie.”

Cifrele o confirmau. Și-a pierdut liniștea. Tot răul vine din ceea ce gândești sau, mai degrabă, din faptul că în tine există o ființă care gândește fără știrea ta, apoi, dintr-odată, emite în liniștea creierului o mică frază acidă, insuportabilă, în urma căreia nu mai poți trăi ca înainte. Romașkin a fost îngrozit de dubla descoperire: că gândea și că ziarele mințeau. Și-a petrecut seri întregi refăcând acasă calcule complicate, confruntând miliarde de ruble-marfă cu miliarde de ruble nominale și tone de grâu cu mase de ființe ome-nești. A răsfoit dicționare din biblioteci la articolele despre *Obsesie*, *Manie*, *Nebunie*, *Alienare mintală*, *Paranoia*, *Schizofrenie* și a conchis că nu era nici paranoic, nici ciclotimic, nici schizofrenic, nici nu suferea de nevroză, cel mult era atins ușor de o depresie

istero-maniacală. Ceea ce se traducea printr-o obsesie a cifrelor, o propensiune a detectării minciunii în toate lucrurile, o idee aproape fixă căreia se temea să-i spună pe nume, într-atât era aceasta de sfântă, dominând toate tulburările mintale, făcând zob minciunile – idei pe care trebuia să o simtă neîncetat prezentă în el, altfel nu ar mai fi fost decât o canalie mică și jalnică, un subom salarizat pentru a mânca pâinea altora, un gândac ascuns printre cărămizile din care erau zidite trusturile... Dreptatea se găsea în Evanghelie, însă Evanghelia era o superstiție feudală și prefeudală; dreptatea se găsea cu siguranță în Marx, deși Romașkin nu s-a priceput niciodată cum să dea de ea acolo; dreptatea se găsea în revoluție, veghea în mausoleul lui Lenin, lumina fruntea îmbălsămată a unui Lenin trandafiriu și palid, culcat sub cristal și păzit de niște funcționari nemișcați: în realitate, aceștia păzeau dreptatea veșnică.

Un doctor de la dispensarul neuro-psihiatric pe care Romașkin s-a dus să-l consulte în Khamovniki i-a spus:

— Reflexe excelente, nimic de care să îți faci griji, cetățene. Cum stai cu viața sexuală?

— Slab, doar ocazional, a răspuns Romașkin roșind.

— Te sfătuiesc să ai un coit de cel puțin două ori pe lună, i-a recomandat sec medicul, cât despre ideea de dreptate, să nu-ți faci griji, e o idee socială pozitivă, rezultat al sublimării egoismului primordial și al refulării instinctelor individualiste, chemată să joace un mare rol în perioada tranziției la socialism... Mașa, bagă-l pe următorul. Ce număr ai, cetățene?

Următorul pacient intra deja în încăpere, cu numărul de ordine între degete, între degetele ca de hârtie, scuturate de un vânt interior. O ființă desfigurată de un răs animalic. Bărbatul în bluză albă, medicul, a dispărut în spatele unui paravan. Cum arăta oare? Deja Romașkin nu-și mai amintea. Mulțumit de consultație, a glumit în

sine: „Bolnavul ești chiar tu, cetățene doctor... Sublimare primordială, ei na! Nimic n-ai înțeles vreodată din dreptate, cetățene.”

Din criza aceea a ieșit mai puternic: lămurit. Ca urmare a sfaturilor medicului privind igiena sexuală, s-a trezit, într-o seară tulbure, pe o bancă de pe bulevardul Trubnoy, pe unde dau târcoale tinere bete și fardate, care-ți cer cu glas moale o țigară... Romașkin nu fuma.

— Îmi pare tare rău, dom'șoară, a răspuns, crezând că dă cuvintelor o intonație deocheată.

Fata și-a scos din buzunar o țigară, pe care a aprins-o fără grabă, pentru a i se vedea unghiile ojate și profilul agreabil, după care s-a așezat lipindu-se cu totul de el:

— Te plictisești?

El a confirmat din cap.

— Hai pe banca ailaltă, aia din față, că e mai departe de felinar, și-o să vezi ce știi să fac... Trei ruble e bine?

Gândul la sărăcie și nedreptate îl copleșea pe Romașkin, totuși, ce legătură exista între astfel de gânduri, fata de lângă el, el însuși și igiena sexuală? Tăcea, întrevăzând o legătură sigură, obligatorie ca razele de argint care, în nopțile senine, unesc între ele stelele.

— Cinci ruble și te iau la mine acasă, zice fata. Dar plătești dinainte, iubițel, așa e regula.

Romașkin era mulțumit că exista o regulă și în soiul ăsta de afaceri. Fata l-a condus spre o magherniță pusă la pământ, sub lumina lunii, de o clădire pătrată de birouri, cu opt etaje. Chemată cu bătăi discrete în pătratul unei ferestre, o femeie sărmană, cu un șal petrecut peste piept, le-a ieșit în întâmpinare.

— E bine înăuntru, i-a zis, e și-un pic de foc. Nu trebuie să vă grăbiți, Katiușenka, mi-e foarte bine și-aici, fumez un chiștoc cât v-așept. Să n-o treziți p-aia mică, vezi că doarme-n fundul patului.

Ca să n-o scoale p-aia mică, s-au culcat pe dușumea, la lumina unei lumânări, pe o plapumă trasă din patul unde dormea, cu gura deschisă, o fetiță brunetă.

— Dragă, încearcă să nu strigi, zice fata scoțându-și hainele și lăsând la vedere o piele decolorată și doar o idee călduță.

În jurul lor, din tavanul murdar până-n ungherele ticsite, totul era sordid. Neliniștea-l pătrundea pe Romașkin ca un ger care îți intră până-n oase. Și el era nedrept, o brută nedreaptă, și, prin el, nedreptatea se-ntindea peste biata față palidă. Nedreptatea umplea întinderea de liniște în care se-mbăia cu o josnică pasiune. Și-n acea clipă s-a născut în el, plâpândă, îndepărtată, ezitând să prindă viață, o altă idee. Tot așa cum dintr-un sol vulcanic fâșnește o mică limbă de foc care, totuși, anunță că pământul se va cutremura, se va despica, va exploda sub presiunea infernală a lavei.

Apoi, și el, și fata s-au întors spre bulevard. Fata sporovăia, mulțumită.

— Ar trebui să mai găsec pe cineva azi. Nu-i ușor. Ieri a trebuit să rămân până s-a crăpat de ziuă și n-am găsit decât un bețivan care, închipuie-ți, nici trei ruble nu mai avea. Să-mi trag una! E prea mare foamea ca să se mai gândească bărbații să facă dragoste.

Politicos, Romașkin i-a dat dreptate, preocupat să urmeze în sine mișcările acelei flăcării nou apărute.

— Așa e, nevoile sexuale sunt influențate de alimentație...

Căpătând încredere, fata i-a spus ce se întâmpla pe la țară.

— Numai ce m-am întors din sat... Ei, să-mi trag una!

„Să-mi trag una” trebuie că era expresia ei favorită, o zicea încetșor, când suflând fumul drept în față, când scuipând într-o parte un jet subțire de salivă.

— Pe cai i-au dat gata, să-mi trag una! Păi ce-o să ne mai facem de-acu? La început, au luat animalele cele mai frumoase la gospodăriile colective, pe urmă, celor care totuși le mai

rămăseseră, ăloră care se-mpotriveau, cooperativa de la raion a refuzat să le mai dea furaje... De altfel, adevărul e că nici nu mai erau furaje, după ce armata a rechiziționat și ultimele stocuri. Bătrânii, care-și aduceau aminte de foametea de-altă dată, au dat animalelor paieile cu care-și acoperiseră bordeiele, pe care le spă-lase zăpada și care se uscaseră la soare, o mâncare de să dea-n primire bieteile animale! Să-mi trag una! Te-apuca mila de animalele alea cu ochii lor rugători, cu limbile-atârând, cu coastele care le rupeau pielea, jur că le făcuseră răni, cu încheieturile umflate și-o grămadă de mici buboaie pe burtă, pe șira spinării, cu viermi înăuntru, care colcăiau prin puroi, prin sânge, prin carnea vie – putrezeau de vii, bieteile animale –, noaptea trebuia să le fie petrecute chingi pe sub burtă, care să le țină agățate-așa, altfel, dimineața n-ar mai fi avut putere să se ridice. Le lăseau să umble razna prin bătături și-acolo lingeau lemnul gardurilor și mușcau din țărână ca să dea de vreun smoc de iarbă... Pe la noi, ca să-n-țelegi, la cal ții mai mult decât la copil. Copiii mereu sunt prea mulți de hrănit și vin când nici nu vrei copiii ăștia, ce crezi, c-aveam eu nevoie să vin pe lume? Căii niciodată nu sunt destui pentru muncit pământul, cu un cal pot să trăiască și copiii, fără cal omul nu mai e om, nu-i așa? Nici casă nu mai e, doar foame, doar moarte... Bun, cu căii se terminase, nu mai era nimic de făcut. Și s-au strâns bătrânii. Eu stăteam într-un colț, lângă sobă, și pe masă era o lămpiță căreia trebuia să-i sting tot timpul fitilul cu degetele, că scotea fum, nu glumă. Ce era de făcut ca să fie salvate animalele? Moșii nici glas nu mai aveau, îi dăduse peste cap nenorocirea. Tata a vorbit ultimul și avea o mutră ca naiba, parcă i se adunase fiere-n gură: „Nu mai e nimic de făcut. Mai bine omorâm noi animalele, măcar așa n-o să mai sufere. Și pielea oricum e bună mereu. Iar noi, ăștilalți, om crăpa, n-om crăpa, cum o vrea Dumnezeu!...” N-a mai zis nimeni nimic, se lăsase o tăcere de auzeam gândăcii de bucătărie umblând pe cărămidile calde ale

sobei. Bătrănu' s-a ridicat greoi. „Mă duc”, a zis. A luat toporul de sub bancă. Mama a sărit la el: „Nikon Nikonîci, fie-ți milă...” Numai că ăl bătrân îți făcea el milă cu amărăta aia a lui de moacă de asasin. „Taci, femeie”, i-a zis. Și mie: „Vino, fată, să ne faci lumină.” Am luat lampa. Grajdul era de partea cealaltă a casei și când se mai foia noaptea animalul, îl auzeam. Ținea de cald. Ne-a văzut intrând cu lumină, bietul animal, și s-a uitat la noi ca un om bolnav, trist, cu ochii umezi, abia întorcând capul, fiindcă deloc nu mai avea putere. Tata ținea toporul ascuns, fiindcă sigur animalul ar fi priceput. Tata s-a apropiat și l-a bătut pe fâlci, zicându-i: „Ești curajoasă, măi Roaibo. Nu sunt eu de vină că te chinui. Să mă ierte Dumnezeu.” N-a terminat bine de spus asta, că Roaiba avea țeasta despicată. „Spală toporul”, mi-a zis tata. Și uite-așa am ajuns săraci lipiți... Ce-am mai plâns în noaptea aia, pe-afară, c-aș fi luat bătaie dacă mă vedea cineva plângând în casă, dar cred că toată lumea din sat se ascundea pe undeva să plângă...

Romașkin i-a mai dat fetei cinci copeici. Și-atunci ea a vrut să-l sărute pe gură, „o să vezi tu cum, iubitul”, dar bărbatul a zis „nu, mulțumesc”, cu umilință, și a rupt-o la fugă pe sub copacii negri, cu umerii căzuți.

Toate serile vieții lui se asemănau între ele, toate erau la fel de goale. Romașkin se plimba puțin, la ieșirea de la birou, din cooperativă în cooperativă, într-o cohortă de gură-cască la fel ca el. Raioanele magazinelor erau pline de cutii pe care, pentru a risipi orice neînțelegere, vânzătorii pusese în scrisuri de mână: *cutii goale*. Cu toate acestea, graficele indicau o curbă ascendentă a vânzărilor, de la o săptămână la alta. Romașkin a cumpărat ciuperci murate și și-a lăsat loc la o coadă pe cale să se formeze, pentru cârnați. De pe o stradă relativ luminată, a cotit-o pe o alta întunecată și-a luat-o pe-acolo. Niște reclame luminoase, dar de nereperat, aruncau un halou ca de jăratie. Dintr-odată, niște glasuri ridicate au umplut întunericul.

Romașkin s-a oprit. O voce brutală de bărbat s-a stins într-un vacarm, iar una de femeie, rapidă și vehementă, a urcat înjurând trădătorii, sabotorii, fiarele cu față umană, agenții străinătății, viermii. Insulte se revărsau în noapte dintr-un difuzor uitat într-un birou gol. Era îngrozitoare mânia din acel glas lipsit de chip, venind din tenebrele biroului, în singurătate, sub lucirea roșiatică de la capătul străzii. Romașkin a simțit cum îngheață. Vocea femeii urla: „În numele celor patru mii de muncitori...” În creierul lui Romașkin, ecoul repeta pasiv: În numele celor patru mii de muncitori de la fabrica... Și astfel, patru mii de femei de toate vârstele – unele tulburătoare, altele prea devreme îmbătrânite, de ce?, unele frumoase, inaccesibile, la care de-abia de poți visa – și-au făcut apariția în el pe durata unui insesizabil moment, strigând toate: „Cerem pedeapsa cu moartea pentru câinii aștia turbați! Nicio milă!” („Chiar se poate-așa ceva, femeilor?” le răspundea cu severitate Romașkin, „chiar nicio milă? Doar avem toți, și voi, și eu, atâta nevoie de milă...” „Să fie împușcați!” Mitingurile de la uzine au continuat pe parcursul procesului inginerilor – sau economiștilor, sau directorilor cu aprovizionarea, sau vechilor bolșevici – cine să fi fost judecat de data asta? Douăzeci de pași mai departe, Romașkin s-a oprit din nou, acum în fața unei ferestre luminate. Prin perdea putea vedea o masă pusă, cu ceai, farfurii, mâini, nimic altceva decât mâini pe fața de masă din hârtie cerată, în carouri: o mână groasă care ținea o furculiță, o mână cenușie, adormită, o mână de copil... În cameră, un difuzor aruncând peste mâini strigătele de la mitinguri, să fie împușcați, să fie împușcați, să fie împușcați... Cine? Nu contează. De ce?

Fiindcă angoasa și suferința erau amestecate peste tot cu un inexplicabil triumf, proclamat fără oboseală de ziare. „Bună seara, tovarășe Romașkin. Știți, Marfei și bărbatului ei li s-au refuzat pașapoartele fiindcă li s-a interzis dreptul de vot ca fiind

meșteșugari neangajați la stat. Știți, moș Burkin a fost arestat, se zice că ascundea niște dolari primiți de la fratele lui, care e dentist la Riga... Inginerul și-a pierdut locul de muncă, bănuț de sabotaj. Știți, o să urmeze o nouă epurare a funcționarilor, pregătiți-vă, am auzit spunându-se la comitetul locatarilor că tatăl dumneavoastră a fost ofițer..." „Nu e-adevărat”, a răspuns Romașkin, sufocat, „a fost doar sergent în timpul războiului imperialist, altfel era contabil...” (Dar, cum acel contabil la locul lui aparținuse Uniunii Poporului Rus¹, Romașkin nu avea conștiința tocmai curată.) „Încercați să faceți rost de dovezi, se spune că membrii comisiilor vor fi foarte severi... Se spune că sunt tulburări în regiunea Smolensk; plus problema grâului...” „Știu, știu... Piotr Petrovici, nu veniți să jucăm dame?...” Vecinul a intrat la Romașkin în cameră și a început să-i explice cu voce joasă ce ghinionist era: cum nevasta lui fusese căsătorită prima dată cu un negustor, risca să nu i se mai reînnoiască pașaportul pentru Moscova. „Tovarășe Romașkin, ți se dau trei zile ca să pleci la o distanță de cel puțin o sută de kilometri, dar, odată ajuns acolo, mai obții pașaport?” Și dacă așa stăteau lucrurile, fata lor nu va putea intra la Institutul Silvic, evident. Toporul, aurit de flacăra lămpii, se repezea spre țeasta unui cal cu priviri omenеști, glasuri dezlănțuite în întuneric urlau cerând să fie împușcați, mulțimi umpleau gările așteptând aproape fără speranță trenuri care să gonească pe hartă către o ultimă mână de grâu, către ultimele hălci de carne, supremele stratageme pentru a se descurca; o fată de pe bulevardul Trubnoy se arunca pe spate, primitoare, pe un pat desfundat, lângă un copil adormit, rozaliu ca un purcel de lapte, nevinovat ca una dintre acele mici ființe ucise de Irod, iar fata era scumpă, cinci ruble, adică o zi de muncă, și trebuiau găsite dovezi, într-adevăr, pentru epurare și oare noul

¹ Organizație monarhistă, conservatoare, înființată după revoluția din 1905 și interzisă în 1917 (n. tr.).

tarif pentru chirii va intra în vigoare? Dacă nu era vorba în toate astea despre vreo vinovăție imensă, despre vreo culpabilitate fără limite, despre vreo mârșăvie ascunsă, atunci trebuie că un soi de nebunie se vântura prin toate capetele. Odată încheiată partida de dame, Piotr Petrovici a plecat acasă, rumegându-și îngrijorările: „Cea mai gravă e problema pașaportului intern...” Romașkin a desfăcut patul, s-a dezbrăcat, și-a clătit gura și s-a culcat. Lampa ardea la căpătâi, cearșaful era alb, portretele mute; se făcuse ora zece. Înainte de a adormi, a parcurs cu atenție ziarul din acea zi. Fața conducătorului ocupa o treime din prima pagină, așa cum se întâmpla de două sau trei ori pe săptămână, fiind încadrată de un discurs pe șapte coloane: *Realizările noastre economice...* Prodigioase! Suntem poporul ales, cel fericit între toate, invidiat de Occidentul sortit crizelor, șomajului, luptelor de clasă, războaielor; bunăstarea noastră sporește zi după zi, salariile, ca urmare a emulației socialiste a brigăzilor de șoc, au crescut cu 12% în anul din urmă; e timpul să fie stabilizate, căci randamentul producției nu a urcat decât cu 11%. Vai de cei sceptici, de inși lipsiți de credință, de cei ce nutresc în taina inimii lor șarpele veninos al opoziției! Totul, se afirma, trebuia să treacă prin perioade dificile numerotate 1, 2, 3, 4, 5; numerotate erau și cele cinci condiții (îndeplinite) ale realizării socialismului, și cele șase comandamente ale muncii, și cele patru motive ale certitudinii istorice... Lui Romașkin nu-i venea să-și creadă ochilor, scrutând cele 12 procente ale creșterii salariilor. Acestei augmentări a salariului nominal îi corespundea o triplă diminuare – cel puțin – a salariilor reale, prin deprecierea lichidităților și creșterea prețurilor... În legătură cu acest subiect, conducătorul făcea, în perorația lui, o aluzie sarcastică la specialiștii necinstiți de la Comisariatul Finanțelor, promițându-le o pedeapsă exemplară. „Vii aplauze. Participanții se ridică și aclamă îndelung vorbitorul. Se strigă însuflețit: «Trăiasc-al nostru cârmaci de neclintit! Trăiască pilotul

nostru genial! Trăiască Biroul Politic! Trăiască partidul!» Ovațiile continuă. Mai multe glasuri strigă: «Trăiască Siguranța Generală!» Furtună de aplauze.”

Romașkin, covârșitor de trist, își spunea: „Cât poate să mintă!”, și era înspăimântat de propria îndrăzneală. Din fericire, nimeni nu-i putea auzi gândurile; camera era goală; cineva ieșea de la toaletă și mergea pe coridor târșâindu-și papucii, fără îndoială bătrânul Schlem, care suferă de intestine; o mașină de cusut bâzâia încetișor; înainte de culcare, familia care locuia de cealaltă parte a coridorului se certa șuierând fraze scurte de parc-ar fi șfichiuit din bice subțiri. Ghiceai că bărbatul prinsese femeia ca-n menghină și-o trăgea fără grabă de păr, îngenunchind-o pentru a o pocni peste gură cu dosul palmei: tot coridorul știa, fuseseră denunțați, dar negaseră, obligați să se scoată din pepeni unul pe altul înăbușindu-și zgomotele, de parcă mai apoi s-ar fi posedat cu strategiile tăcute ale unor animale prudente. Așa că oamenii care trăgeau cu urechea pe la ușă nu auzeau mai nimic, dar ghiceau totul. În cele șase camere și în cămara fără ferestre din fundul coridorului locuiau douăzeci și două de persoane, care toate puteau fi recunoscute după zgomotele furișe pe care le emiteau în tăcerea nopții. Romașkin a stins lumina. Strălucirea slabă a unui bec de pe stradă trecea prin perdele și desena pe tavan figurile obișnuite, care variau de la o zi la alta, monoton. Profilul masiv al conducătorului se suprapunea, în penumbră, peste conturul bărbatului, care pălmuia fără zgomot, în încăperea învecinată, și al nevastei lui căzute în genunchi. Va reuși ea, oare, să evadeze vreodată, această victimă a unui asemenea act de posesie? Vom evada noi vreodată din minciună? De care era răspunzător cel ce mințea în față un întreg popor de parcă l-ar fi palmuit? Teribila idee care, până în clipa aceea, se copsese în umbrele regiuni ale conștiinței se temea de ea însăși, prefăcându-se că se ignoră, dându-și silința să se facă de nerecunoscut

în fața oglinzii interioare, dar, în realitate, demascându-se. Și așa, sclipirea becului stradal făcea să apară în noapte un peisaj cu arbori răsuciți, deasupra unor prăpăstii. Romașkin avea sentimentul aproape vizual al unei revelații. Vedea vinovatul. O flacără transparentă i-a umplut sufletul. Nu se gândea că această descoperire ar fi putut fi inutilă, că de acum ar fi putut ajunge al ei, că i-ar fi putut călăuzi creierul, ochii, pașii, mâinile. A adormit cu ochii deschiși, suspendat între exaltare și înfricoșare.

Când dimineața, înainte de a ajunge la birou, când pe-nserat, după serviciu, Romașkin frecventa Piața Mare. Acolo, din zori până-n noapte, câteva mii de oameni alcătuiau o mulțime bălțită, pe care-ai fi putut-o crede nemișcată, într-atât de răbdătoare și de precaute erau venirile și plecările lor. Culori răzlețite, chipuri, obiecte, toate se cufundau în uniformitatea cenușie a solu-lui bătucit, mâlos, niciodată uscat până la capăt; mizeria marca fiecare creatură cu amprenta ei zdrobitoare. Aceasta transpărea din privirile sfidătoare ale cumetrelor cu căciuli din lână sau bumbac înflorat, din fețele pământii ale soldaților, care trebuie că numai soldați nu mai erau, deși purtau încă niște vagi uniforme ponosite, din materialul uzat al pardesiurilor, din mâinile care ofereau mărfuri care nici că ți-ar fi trecut prin cap: o mânășă samoedă îmblănită, din piele de ren, cu ciucuri roșii și verzi: „E moale ca pana de pasăre, cetățeano, încearc-o, te rog”, mânășă unică, marfă unică în acea zi a unei mici hoațe calmuce¹. Se făcea greu diferența între vânzători și clienții obișnuiți, și unii, și alții tropăind pe loc ori dând târcoale, cu pași lenți, unii-n jurul celorlalți. „Un ceas, un ceas, un ceas bun Cyma, îl vreți?” Cyma acela mai mult de șapte minute nu funcționa. „Ia ascultă, cetățene, ce frumos bate!”, timp suficient pentru vânzător să își

¹ Membru al unui popor budist de origine mongolă, care trăiește în principal în Kalmâkia (n. red.).

încaseze cele cincizeci de ruble și s-o șteargă. Pulover uzat la guler, cârpit în talie, nu vreau decât zece ruble, hai c-am bătut palma. Păi trăsnește-a sudoare de bolnav de tifos, s-a impregnat de încă se mai simte, nici vorbă, e mirosul de la cufăr, cetățene. „Ceai adevărat, adus de caravane, ceai, ceai”; chinezul cu ochi oblici îngână fără oprire aceste silabe incantatorii, uitându-se de foarte aproape la tine, și-o ține tot așa; dacă-i faci cu ochiul cu subînțeleș, scoate din mânecă, pe jumătate, minusculul pachet cubic de ceai Kuznețov de pe vremuri, împodobit cu miniaturi. „E din cel adevărat. Vine de la cooperativa GPU.” Chiar rânjește chinezul ăsta sau gura lui plină de dinți cocliți este făcută ea așa, încât pare să rânjească? De ce-o fi vorbind despre GPU? N-o fi și el angajat acolo? E ciudat că nu e arestat, că e prezent în piață zi de zi, numai că toate aceste trei mii de speculanți și speculante între zece și optzeci de ani sunt toate aici în fiecare zi lăsată de la Dumnezeu, fără îndoială, fiindcă nu pot fi toate arestate odată și fiindcă degeaba face razii miliția, ființele astea sunt o întregă legiune. Printre ei se-nvârt și inșii de la poliție, cu șepcile lor tur-tite pe cranii, în căutare de vânat: asasini, evadați, escroci, contra-revoluționari decăzuți. O organizare de nepătruns a vechii mocirle domnește asupra acestei viermuiei umane. („Hei, aveți grijă la buzunare și scuturați-vă bine la ieșire, altfel sigur vă alegeți cu ceva purici; aveți grijă la păduchii veniți de la țară, din pușcării, din trenuri, din ocele Eurasiei, care aduc după ei și tifosul; știți, pot fi luați și de pe jos, sunt tot felul de păduchioși și de păduchioase care-i împrăștie din mers, și mizeria aia mică, umblând și ea după haleală, și se urcă pe picioare până unde-i e mai cald; sunt date dracului animalele astea de de-abia le vezi. Zău, chiar credeți că va veni o zi când omul n-o să mai aibă păduchi? Aha, când va fi victorios socialismul, și-o să fie unt și zahăr pentru toată lumea? Și, poate, pentru fericirea oamenilor, păduchi suavi, parfumați și mătăsoși?”) Romașkin a ascultat distrat un bărbos înalt, cu barba

până-n ochi, vorbind despre păduchi și râzând vag. Apoi a luat-o pe aleea untului, unde, bineînțeles, nu exista niciun indicator de alee, nici de unt, ci două rânduri de cumetre în picioare, dintre care unele țineau în mână bucăți de unt învelite în cârpă; altele, care nu își plătiseră locul supraveghetorului, ascundeau untul în haine, între mijloc și sâni. (Erau totuși prinse câteodată, nu ți-e rușine, speculanto?) Mai departe se deschidea răspântia animalelor sacrificate fraudulos, carne adusă în fund de saci, sub diverse obiecte, legume, cereale, pe care vânzătorii abia de ți le arătau. „Vreți carne bună și proaspătă?” Femeia scotea de sub palton un jaret de vită învelit într-un ziar pătat de sânge. „Cât face? Ia puneți mâna pe ea.” Un omuleț sinistru, cu ticuri de epileptic, ținea între degetele strâmbe, ca de vrăjitor, o bucată ciudată de carne neagră și nu zicea nimic. Până și asta se poate mânca, nu e scumpă, deși e numai piele și nu se poate fierbe, evident, decât într-o cratiță din tinichea, pe un maidan. „Îți plac poveștile cu femei tăiate-n bucăți, cetățene? Știi unele tare interesante.” Un puști trecea cu un ceainic și un pahar în mâini, vânzând cu zece copeici paharul de apă fierbinte. Aici începea piața cu acte-n regulă, cu tarabe fixate direct pe pământ, tarabe incredibile pe care stăteau alături lentile albastre de ochelari, lămpi cu gaz, ceainice ciobite, fotografii din vremurile trecute, cărți, păpuși, fiare vechi, haltere, cuie (la bucată, cele mari, la duzină, cele mici, care erau examinate unul câte unul, ca să nu fii înșelat dac-ar fi fost boante), veselă, bibelouri de odinioară, scoici, scuipători, suzete, pantofi de bal pe care mai rămăseseră ceva ornamente aurite, un joben de călăreț acrobat de circ ori de dandy fin din fostul regim, lucruri de necategorisit, vandabile, din moment ce se vindeau, din moment ce unii reușeau să trăiască vânzându-le, epave mărunte ale unor nenumărate naufragii, trimise unele peste altele de valurile mai multor potopuri. Nu departe de teatrul armenesc, Romașkin, în sfârșit, se interesa la câte cineva, de ceva anume. Teatrul armeanului era un

ansamblu de lăzi acoperite cu pânză neagră și străpunse de o duzină de găuri ovale prin care spectatorii își strecurau fețele, rămânând astfel cu trupurile afară și capetele în țara minunilor. „Încă trei locuri disponibile, tovarăși, doar cincizeci de copeici, reprezentația va începe, misterele Samarkandului, în zece tablouri și treizeci de personaje în culori!” Odată găsiți și cei trei clienți, armeanul dispărea sub pânze, pentru a trage sforile marionetelor lui tainice, făcându-le să vorbească pe toate, el singur, pe treizeci de voci de hurie cu gene lungi, de babă răutăcioasă, de servitoare, de copii, de negustori turci durdulii, de ghicitoare țigănci, de drac slăbănog, negru, bărbos, încornorat, cu limba de flacăra roșie ca de asasin, de preafrumos îndrăgostit care cânta, de curajos soldat roșu... Nu departe de el, un tătar lăsat pe vine își păzea marfa: pălării de fetru, covoare, o șa, pumnale, o plapumă de puf galbenă cu tot felul de pete ciudate, o extrem de veche pușcă de vânatoare. „Bună pușcă”, a spus sobru Romașkin, aplecat spre armă. „Trei sute.” Și așa au făcut cunoștință. Pușca nu mai putea fi folosită decât pentru a momi clientul periculos. „Am și alta, nou-nouță, acasă”, a spus până la urmă tătarul – Achim – la cea de-a patra întâlnire, după ce au băut împreună un ceai. „Vino s-o vezi.”

La el acasă, în fundul unei curți înconjurată de mesteceni albi, în cartierul cu străduțe curate și tăcute, care porneau din strada Kropotkin – trebuia s-o iei pe strada Moartă –, într-un spațiu secret, întunecat de obiecte din piele și pălării de fetru spânzurate de tavan, Achim i-a arătat un magnific Winchester albăstrui cu două țevi: „O mie două sute de ruble, prietene”, adică salariul lui Romașkin pe șase luni, iar arma oricum nu-i era de ajuns, căci nu putea trage decât două focuri o dată. Și forma îl încurca: pentru a o purta prin oraș, sub palton, trebuiau tăiate țevile și două treimi din pat. Ezitând serios, Romașkin cântărea în sine motivele pro și contra. Chiar îndatorându-se, vânzând tot ce avea de vânzare,

furând unele lucruri de la birou, tot nu ajungea la cele o mie două sute... Niște tunete înfundate au zguduit ușor pereții, făcând să vibreze geamurile.

— Ce e?

— Nimic, prietene, Catedrala Hristos Mântuitorul, pe care o dinamitează.

Mai mult n-au vorbit despre asta.

— Chiar nu, a zis întristat Romașkin, nu pot, e prea scump, și-apoi...

Se dăduse drept vânător, membru al asociației oficiale a vânătorilor, având permis... Achim și-a schimbat privirea, și-a schimbat vocea și s-a dus să ia ceaiul din samovarul cântător, l-a turnat în pahare și s-a așezat în fața lui Romașkin, pe un scăunel, bând fericit lichidul de culoarea ambrei. Fără îndoială, se pregătea să spună ceva foarte important, poate ultimul preț, nouă sute? La mai mult Romașkin nu ar fi ajuns în niciun fel. Dezolant. După o pauză, cu glasul lui mângâietor, ce se confunda cu un tunet îndepărtat, Achim a spus:

— Dacă vrei să omori pe cineva, am ceva mai bun...

— Mai bun? a întrebat Romașkin cu respirația tăiată.

Pe masă a apărut, între pahare, un revolver Colt cu țeava și butoiașul negre, armă interzisă, a cărei prezență era ea însăși o crimă – un minunat Colt care-ți chema mâna, stimulând voința.

— Patru sute, prietene.

— Trei sute, spune Romașkin, inconștient, deja cucerit de magia armei.

— Trei sute și ia-l, prietene.

Abia la ieșire a remarcat Romașkin ciudatul sentiment pe care l-a avut odată cu părăsirea aceluia loc. Acolo nu se locuia, pe acolo doar se trecea înainte de a dispărea, într-o îngrămădeală ca de peron de gară din timpul retragerii unei armate. Achim i-a zâmbit duios, de sub albul mestecenilor, iar Romașkin a plecat pe

străduțele liniștitoare. Ducea cu el Coltul lipit de piept, în buzunarul interior al hainei. De la ce tâlhărie, de la ce omor din îndepărtata stepă să fi provenit arma? Acum odihnea lângă inima unui bărbat neîntinat, care nu se gândea decât la dreptate.

S-a oprit un moment la intrarea într-un șantier întins. Peisajul era vast, colorat în albastrul lichid al lunii. Apele Moscovei se vedeau sclipind pe undeva, pe sub schele, prin crăpăturile unei clădiri în demolare, ca printre crenelurile unei fortărețe în ruină. Se mai vedeau profilându-se pe fundal, spre dreapta, și schelele unui zgârie-nori în construcție. În stânga, sub stele, se înălța ceta-tea închisă a Kremlinului, cu fațada netedă și grea a Marelui Palat, cu înălțimea turnului țarului Ivan, cu turnurile ascuțite ale zidului de apărare, cu bulbii etajați ai catedralelor. Volumul rănit al Catedralei Hristos Mântuitorul era-n prim plan, lipsită de coroana enormei sale cupole aurite ca de o nădejde care s-a dus, scufundată sub proaspetele sale ruine, despictă de sus până jos, pe treizeci de metri, de o șopârlă neagră, în zigzag, asemănătoare unui fulger mort și-nghetăt în zidărie. „Uite, uite!” zice cineva. Un glas de femeie murmură: „Doamne-Dumnezeule!” Tunetul a urcat de sub pământ, l-a zguduit, a făcut să se clatine întreg peisajul îmbăiat în lumina lunii, a făcut să scânteieze unghiul vizibil al fluviului și să se cutremure șirele spinărilor oamenilor. Trombe de fum s-au umflat încet pe deasupra șantie-rului, tunetul s-a rostogolit formidabil la rasul solului și s-a eva-porat într-o tăcere de sfârșit de lume. Un suspin adânc a scăpat din masa de piatră răsturnată de explozie, iar aceasta a început să se surpe peste ea însăși cu zgomot de oase rupte, cu trosnete de șarpantă, imagine posomorâtă a suferinței. „Asta este!” striga un mic inginer cu capul descoperit unor muncitori acoperiți de praf, care-și făceau ca și el apariția dintre norii de colb. Romașkin își spunea, fiindcă așa citise în niște articole, că viața se ridică din distrugeri, că trebuie distrus necontenit, trebuie ucise vechile

pietre pentru a construi noi edificii mai bine aerisite, mai demne de om, că în acest loc avea să se ridice într-o zi cel mai frumos palat al popoarelor Uniunii, unde, poate, nu va mai domni nedreptatea. Un pic de durere nemărturisită se amesteca totuși cu aceste mărețe idei, în timp ce relua drumul către stația de tramvai A.

A lăsat Coltul pe masă. Arma în tonuri negru-albăstrui umplea camera cu prezența ei. Se făcuse unsprezece noaptea. Romașkin s-a lăsat cu coatele pe masă, înainte de a se întinde, gânditor, în pat. De cealaltă parte a peretelui, Kostia s-a mișcat: citea, ridicând uneori privirea către miniatura strălucitoare. Acești doi bărbați se simțeau apropiați. Kostia a bătut ușor, cu vârfurile degetelor, în perete, iar Romașkin i-a răspuns la fel: Da, vino. Era nevoie oare să ascundă Coltul înainte de a intra Kostia? Ezitarea lui Romașkin nu a durat decât o sutime de secundă. Primul lucru pe care Kostia l-a văzut, intrând, a fost acel albastru-negru magic al oțelului de pe fața de masă din hârtie albă. A luat revolverul și l-a săltat vesel în palma deschisă.

— Magnific!

Cum niciodată nu mai ținuse în mână o armă, simțea o fericire copilărească. Era destul de înalt, cu fruntea lată sub șuvițele ciufulite, cu pupilele de o culoare marină.

— Ce bine-l ții! l-a admirat Romașkin.

Într-adevăr, Coltul îi sporea lui Kostia volumul, dându-i o alură mândră de tânăr războinic.

— L-am cumpărat, i-a explicat Romașkin, fiindcă îmi plac armele. Pe vremuri am și vânat, dar o pușcă de vânătoare e prea scumpă... Un Winchester cu două țevi e o mie două sute, închipuie-ți!

Kostia asculta distrat explicația de om pus în încurcătură: îl amuza faptul că acest vecin timid avea un revolver pe care nu-l ascundea deloc, cu fața luminată de un răs ușor...

— Cu siguranță, Romașkin, n-o să te folosești niciodată de el.
Prudent, Romașkin i-a răspuns:

— Nu știu... Firește, n-am nevoie. De ce-aș avea nevoie?...

Nimeni nu-mi vrea răul... Dar e foarte frumoasă arma. Te duce cu gândul la...

— Asasini?

— Nu, la cei drepti.

Kostia s-a abținut să nu pufnească în râs. Derizoriu erou mai ești și tu, sărmanul de tine! Dar brav, e adevărat. Omulețul ăsta îl privea cu un soi de seriozitate. Kostia s-a abținut să nu-l rănească glumind. Au stat câteva minute la taclale, ca de obicei.

— Ai citit fascicolul 12 din *Ocna*? I-a întrebat Romașkin înaintea de a se despărți.

— Nu, e interesant?

— Da, interesant, este povestea atentatului împotriva amiralului Dubasov, din 1906...

Kostia a luat fascicolul 12.

Romașkin nu dorea să recitească niciuna dintre acele memorabile povești revoluționare. Astfel de texte l-ar fi descurajat. Atentatele de odinioară presupuneau o pregătire minuțioasă, organizații disciplinate, bani, luni de muncă, de supraveghere, de așteptare, mai multe acte de curaj legate între ele, care deseori eșuau. Dacă se gândea bine, țelul lui i s-ar fi părut dintr-odată himeric. Dar n-o făcea: gândul se lega și se dezlega în el, fără a-l stăpâni, vecin mai degrabă cu visul. Cum asta-i ajungea pentru a trăi mai departe, habar nu avea că s-ar fi putut cugeta mai eficient, mai ferm, mai limpede, că e o lucrare bizară care se duce la bun sfârșit aproape în poftida ta și care deseori nu procură decât o bucurie amară, dincolo de care nu mai există nimic. De fiecare dată când putea, dimineața, la prânz, seara, Romașkin explora anumite locuri din centrul orașului, piața Staraia, vechea piață, unde se ridică înaltul edificiu din piatră fasonată cenușie al unui

soi de bancă: la intrare, o placă din sticlă neagră cu litere de aur: *Partidul Comunist (Bolșevic) al URSS, Comitetul Central*. Pe coridor, silueta unei santinele. Ascensoare. De cealaltă parte a micii piețe, bătrânul zid alb, crenelat, al Kitai-Gorod, orașul chinezesc. Soseau mașini. Întotdeauna cineva fuma și ardea gazul la colțul străzii... Nu, nu aici. Aici era imposibil. Romașkin nu ar fi putut spune de ce. Din cauza zidului alb și crenelat, al pietrelor cenușii cu aura lor de severitate, a vidului? Pașii i se pierdeau pe solul prea tare, iar Romașkin nu-și mai simțea nici greutatea, nici consistența. În apropierea Kremlinului, din contră, curenții de aer care alunecau peste grădini îl purtau, creatură insignifiantă, pe pavajul Pieței Roșii, perfect anonim când se oprea pentru o clipă, alături de cei sosiți din provincie, în fața mausoleului lui Lenin, ba încă mai prizărit sub bulbii răsuciți, cu vopseaua căzută, de la Sfântul Vasile Blajenii. Nu se regăsea decât după ce urca acele trei trepte din piatră ale platformei supliciilor, care se găsea acolo de veacuri întregi, înconjurată de un balcon îngust, circular, și el tot din piatră. Oare câți oameni suferiseră aici? Din chinul tuturor acelor torturați nu mai rămăsese nimic în sufletul vreunui trecător prin piață, cu excepția sufletului lui. Și el ar fi putut atât de ușor să fi fost pus la pământ în stradă pentru a i se rupe membrele – durere atroce la care numai gândindu-se i se făcea pielea de găină și se cutremura –, dar ce altceva să fi făcut odată ajuns acolo? Începând din acea zi, luase Coltul cu el la fiecare ieșire.

Lui Romașkin îi plăceau grădinile publice care înconjurau zidul Kremlinului, spre oraș. Se bucura să le străbată în fiecare zi. Și-acolo evenimentul l-a izbit direct în piept. Între unu și un sfert și două fără zece, se plimba prin acele grădini, mâncându-și sandviciul, în loc să pălăvrăgească cu colegii în sala de mese de la Trust. Aleea centrală era de obicei aproape goală, iar tramvaiele, care schimbau direcția dincolo de gard, o făceau cu zgomot

de fiare și claxon. La colțul aleii, din frunzișul roșu care despărțea parcul de înaltul zid al Kremlinului, și-a făcut apariția un militar, care venea cu pas grăbit în întâmpinarea lui Romașkin. Era urmat de doi civili care fumau. Înalt, mai degrabă slab, cu cozorocul șepcii coborât pe ochi, cu uniformă fără însemne, cu chipul dur, cu mustață stufoasă, bărbatul acela incredibil de senzual se ivea din portretele publicate în ziare, din cele întinse cât patru etaje pe fațadele clădirilor, din cele instalate în birouri și imprimate zi de zi în creiere. Nicio îndoială: *El* era. Pasul autoritar, aura de asprime, mâna dreaptă în buzunar, cealaltă lăsată să se miște-n voie... Conducătorul, pentru a-și încheia felul de a se face recunoscut, și-a scos din buzunar o pipă scurtă, pe care a prins-o-ntre dinți, fără a se opri. Nu mai era decât la vreo zece metri de Romașkin. Mâna acestuia din urmă s-a repezit după patul Coltului, în buzunarul interior al hainei. În același moment, conducătorul și-a scos, din mers, tabachera și, la nici doi metri de Romașkin, s-a oprit, sfidându-l. Ochii lui de pisică aruncau spre Romașkin un mic fulger plin de cruzime. Buzele batjocoritoare i-au mormăit ceva de genul: „Mizerabile, mizerabil Romașkin!”, cu un dispreț care aneantiza. Și-a trecut mai departe. Devastat, Romașkin a dat cu piciorul într-o piatră și s-a clătinat, mai-mai să cadă. Doi bărbați, apăruiți habar nu avea de unde, l-au sprijinit:

— Ți-e rău, cetățene?

Trebuie să fi fost agenți secreți din escortă.

— Lăsați-mă-n pace! a strigat Romașkin la ei, ieșindu-și din fire; în realitate, abia de-a zis, într-o șoaptă disperată, cuvintele acestea ori altele.

Cei doi bărbați, care-l prinseseră de coate, i-au dat drumul.

— Băi, imbecilule, când nu știi să bei, nu trebuie să bei! a bodogănit unul dintre bărbați.

— Vegetarian de doi bani!

Romașkin s-a așezat pe o bancă, alături de doi tineri. O voce tunătoare – a sa – îi exploda în craniu: „Sunt un laș, un laș, laș, laș...” Cei doi de alături, fără să le pese de el, continuau să se certe:

— Dacă te mai vezi o dată cu ea, eu o să... (cuvintele i s-au pierdut). M-am săturat. Prea mă chinui... (s-au mai pierdut și alte cuvinte). Te implor...

O fată anemică, înaltă mai degrabă, o blondă fadă cu fața plină de bubițe trandafirii. Băiatul i-a răspuns:

— Nu mă mai plictisi, Maria. Gata... mă plictisești, a adăugat cu privirea în depărtare.

Totul se petrecea în virtutea unei logici perfecte. Romașkin s-a ridicat dintr-un salt, a privit nemilos cuplul în ochi și a spus:

— Toți suntem niște lași, m-ați auzit?

Totul era atât de evident, încât exaltarea disperării s-a risipit și a putut să plece, să meargă ca înainte, să ajungă la birou fără un minut de întârziere, să se întoarcă la analiza baremelor, să bea paharul de ceai de la ora patru, să răspundă la întrebări, să termine ziua de muncă, să se întoarcă acasă... Acum, ce să fi făcut cu Coltul? Romașkin nu mai putea suporta în casa lui prezența armei inutile. Aceasta stătea pe masă, oțelul negru-albăstrui etalând o răceală insultătoare, când a apărut Kostia, care părea că-i zâmbește. Romașkin a observat asta foarte bine.

— Kostia, îți place? l-a întrebat.

De jur împrejurul lor, seara era liniștită. Cu arma în mână, Kostia, într-adevăr, zâmbea, redevenind tânărul războinic imberb.

— Frumos lucrușor! a zis.

— N-am nevoie de el, a explicat Romașkin, sfâșiat de regret. Poți să-l iei.

— Păi, e scump, a obiectat tânărul.

— Pentru mine n-are nicio valoare. Știi bine că așa ceva nu se vinde. Ia-l, Kostia.

Lui Romașkin îi era frică să insiste, într-atât și-ar fi dorit-o.

— Vorbești serios? a întrebat Kostia.

Celălalt a răspuns:

— Serios, ia-l.

Kostia a luat Coltul, l-a așezat la el pe masă, sub miniatură, a mai surâs o dată ochilor acelora credincioși din imagine, apoi armei atât de curate, mortal de curate și de mândre, și, de bucurie, a făcut câteva mișcări de gimnastică. Invidios, Romașkin auzea cum îi trosneau încheieturile.

Aproape în fiecare seară stăteau de vorbă câteva minute, înainte de culcare, unul apăsător de insidios, reluând fără încetare aceleași idei, așa cum o vită de povară nu-și părăsește șleaul, după care reîncepea să schițeze o alta, iar și iar, celălalt ironic, stimulat fără voia lui, țâșnind în afara cercului invizibil trasat de jur împrejur, dar alunecând la loc fără să o știe.

— Ce crezi, Romașkin, l-a întrebat până la urmă, cine să fie vinovatul? Vinovatul pentru toate astea?

— Evident, cel mai puternic. Dacă ar exista Dumnezeu, atunci Dumnezeu ar fi, a răspuns liniștit acesta.

Kostia a crezut că înțelege dintr-odată chiar prea multe. Capul i se-nvârtea.

— Ferice de tine, Romașkin, nu știi ce vorbești. Bună seara, bătrâne!

De la nouă dimineața la șase seara, Kostia lucra la biroul șantierului metropolitan. Scârțâitul legănat al excavatorului se transmitea scândurilor barăcii. Camioanele duceau pământul scos din adâncul subsolului. Primele straturi păreau alcătuite din rămășițe omenești, tot așa cum humusul este alcătuit din resturi vegetale, și miroseau a cadavru, a oraș în descompunere, a gunoaie fermentate îndelung, rând pe rând sub zăpezi și sub asfalt fierbinte. Motoarele camioanelor, alimentate cu o benzină dubioasă, umpleau șantierul de detunături sacadate, atât de

violente, încât acopereau înjurăturile șoferilor. O palisadă despărțea prost șantierul nr. 22 de strada trepidantă și plină de claxoane, cu două torente pornite-n sens contrar, cu tramvaie agitându-și clopoței isterici, cu dube nou-nouțe, trăsuri bălăbă-nindu-se și-un furnicar de pietoni. Baraca, a cărei sobă ocupa tot centrul încăperii, cuprindea pontajul, contabilitatea, biroul tehnicienilor, masa partidului și a tineretului comunist cu fișier cu tot, colțul secretarului celulei sindicale, biroul șefului de șantier – numai că acesta din urmă nu era niciodată acolo, întrucât alerga la Moscova în căutare de materiale, în timp ce comisiile de control alergau după el, prin urmare, putea fi pus oricine în locul lui. Secretarul de partid îl considera deci de drept pentru el: de dimineața până seara primea doleanțele muncitorilor și muncitoarelor, acoperiți de noroi, care coborau sub pământ, apoi reveneau deasupra pământului, coborau din nou, unul fără lămpaș, altul fără cizme, un al treilea fără mânuși, un al patrulea rănit, un al cincilea dat afară, fiindcă venise beat și mai și întârziase, dar înfuriat că nu era lăsat să plece din moment ce fusese dat afară:

— Vreau să se respecte legea, tovarășe partorg¹ – organizator de partid –, am ‘târziat, m-am îmbătat, am făcut scandal, tre’ să fiu dat afară, așa e decretul!

Stacojiu, partorgul izbucnea:

— Pentru Dumnezeu, băi, rahat cu ochi, te interesează decretul fiindcă vrei s-o tai, da? Și speri să ți se dea haine de lucru în altă parte? Mizerie de om de...

— Decretul e decret, tovarășe.

Kostia verifica pontarea celor prezenți, cobora în galerie să ducă mesaje, ajuta organizatorul de la Tineret în variile necesități de educație, disciplină, supraveghere în secret. În drum, a oprit o

¹ Responsabilul cu munca de partid într-o unitate de producție sau instituție (n. red.).

bondoacă energică de optsprezece ani, brunetă, cu priviri înțepătoare și buze rujate:

— Ia zi, ce e cu prietena aia a ta, Maria, de lipsește de două zile? O să aduc problema în fața biroului de la Tineret.

Bondoaca s-a oprit dintr-odată și-a tras de rochie-n sus cu o mișcare de bărbat. Lămpașul îi atârna peste șortul din piele. Părul îi era ascuns sub o bandă atât de lată, încât părea o cască. I s-a adresat cu violență, fără grabă, aproape-n șoaptă.

— Pe Maria n-o s-o mai vezi. A murit. S-a aruncat ieri în Moscova și la ora asta doarme la morgă. Poți să te duci s-o vezi, dac-așa te-ndeamnă inima. Măcar așa oți fi și voi buni la ceva, și tu, și biroul, și nu mi-e mie frică să v-o zic.

Tăișul lopeții sclipea dușmănos pe umărul fetei, care a dispărut în ascensor. Kostia s-a apucat să dea telefoane la raion, la miliție, la secretarul pentru Tineret (pe numărul personal), la secretara ziarului și la alții. De peste tot vestea dădea năvală peste el, înghețându-l, ajungând banală în ireparabilul ei. La morgă, pe mesele de marmură, într-un lugubru frig cenușiu înțepat de lumina electrică, zăcea un copil fără nume, zdrobit de un tramvai. Dormea pe spate, cu pielea de un alb ca de ceară, cu palmele deschise, de parcă tocmai scăpase niște bile; mai era acolo un asiatic bătrân, într-un pardesiu lung, cu nasul coroiat, cu pleoapele vinete, cu gâtul tăiat, negru (chipul îi fusese vopsit grosolan pentru a-l fotografia), ceea ce făcea din el un mort cosmetizat, coclind, cu pomeții fardați. Și era și Maria, cu bluzița ei albastră cu picățele albe, cu gâtul subțire și învinețit îngrozitor, cu năsul cărnat, cu buclele roșcate lipite de craniu, dar lipsită total de privire, de ochi, în locul lor numai niște cute jalnice de carne moartă, intrată ciudat în orbite. „De ce-ai făcut asta, Marusia, biata de tine?” a întreat-o prostește Kostia, ale cărui mâini deprimite îi frământau șapca. Deci uite cum e moartea, sfârșitul unui univers. Totuși, o puștoaică roșcată nu e universul?

Funcționarul de la morgă, un evreu morocănos, cu bluză albă murdară, s-a apropiat de el:

— Cetățene, o cunoști? Bun, atunci nu mai sta pe-aici, n-are rost. O să completezi un chestionar.

Biroul îi era încălzit, confortabil, plin de hârtii: *Înecați. Accidente de stradă. Crime. Sinucideri. Cazuri dubioase.*

— Cetățene, după părerea ta, la ce rubrică să trec defuncta?

Kostia a ridicat din umeri și a întrebat cu ură:

— Există rubrica de crime colective?

— Nu, i-a răspuns evreul, dar te-aș invita să observi că defuncta, care a fost deja examinată de medicul legist, nu prezintă nici echimoze, nici urme de strangulare.

— La sinucidere, s-a răstit Kostia înfuriat.

S-a repezit în burnița de afară, cu umărul drept înainte. Dacă s-ar fi putut bate cu cineva, dacă i-ar putea sparge vreunui botul, dac-ar fi primit în gingii o directă bine plasată – pentru tine, Marusia, biata de tine, micuță prietenă de nimic –, asta i-ar fi făcut bine. Proasto, chiar te poți lăsa împinsă așa-n prăpastie? Se știe că bărbații sunt niște ticăloși. Ți-am zis că de gazeta de perete trebuie să nu-ți pese! Te ștergi la fund cu ea. Vai, ce proastă-ai fost, puștoaico, biata de tine, Doamne-Dumnezeule, ce nenorocire! Nimic mai simplu decât cazul ăsta. Secretarul de la Tineret, consternat, păstra în portofel scurta declarație semnată cu gravitate de Maria (și numele de familie) pe o foaie de caiet de școală:

Proletară cum sunt, nu vreau să trăiesc cu această mizerabilă dezonoare. Nu acuzați pe nimeni de moartea mea. Adio.

Și cu asta, basta! La indicația Comitetului Central al Tinerețului, comitetele raionale au făcut campanie „pentru sănătate și împotriva demoralizării”. Dar cum era de făcut campania? Cinci tineri, care alcătuiau Biroul, se tot întrebaseră până când unul

spusese: „Prin excluderea bolilor venerice.” Părea o idee luminoasă. „La cine te referi?” Dintre cei cinci, doi trebuie că erau chiar ei bolnavi, dar destul de abili pentru a se trata la dispensare îndepărtate. „La Maria, roșcata.” „Fir-ar să fie!” De unde să fi luat boala fata aia ciudată, care nu spunea niciodată nimic la ședințe, curățică, respingând avansurile, timidă, dar agresivă când o mai ciupea câte cineva? Sigur nu în cadrul organizației se întâmplase. Atunci, să fi fost vorba despre elemente mic-burgeze demoralizate? „Nu are instinct de clasă”, spune cu severitate secretarul. „Propun să-i publicăm excluderea în gazeta de perete a șantierului. Trebuie dat un exemplu.” Gazetă de perete, ilustrată cu caricaturi în acuarelă, unde putea fi văzută o Maria recognoscibilă doar după bluza pe care o purta pe timp frumos și după părul roșcat, acum grotescă, împopoțonată cu niște cercei cu diamante false, căzând de pe o ușă în timp ce, în spatele ei, se întindea umbra unei măhuri enorme. Gazetă de perete, dactilografiată, care era încă expusă în holul barăcii. Kostia a dezlipit-o liniștit, a rupt-o-n patru și a băgat-o în fișetul lui, fiindcă ar fi putut fi probă la tribunal...

Toamna a dus, cu ploile ei, insignifiantul episod al sinuciderii Mariei. Transmis pentru indicații la Comitetul Raional, cazul a dispărut sub directivele unei campanii urgente, imediate, împotriva opoziției de dreapta, urmată de excluderi de neînțeles, apoi de o altă campanie, mai lentă în declanșare, dar mai rea în realitate, împotriva corupției funcționarilor partidului și de la Tineret. Vijelia a dus la căderea secretarului pentru Tineri de la șantier în abisul oprobiului: excludere, deriziune, gazetă de perete (a reapărut mătura care alunga băiatul cu părul zbârlit, a cărui servietă plină cu hârtoage pica în bălegar), șomaj până la urmă, fiindcă își acordase chiar lui două luni de concediu într-o casă de odihnă pentru tineri muncitori de elită, care strălucea albă sub grohotișurile și exploziile de flori de la Alupka, din Crimeea.

Kostia, acuzat că „a rupt demonstrativ un număr al gazetei de perete (act grav de indisciplină) și a încercat să exploateze, în vederea uneltirilor care să discrediteze Biroul pentru Tineret, sinuciderea unei excluse” a fost „supus cu severitate votului de blam”. Dar, în fond, ce-i păsa? Regăsea seară de seară, după lucrul la șantier, orașul, aceleași motive de mânie, ghetele fără tălpi, supele acre, crivățul, liniștitoarea privire a miniaturii. Bătea la ușa lui Romașkin, care îmbătrânise mult în ultima vreme și citea acum cărți deosebite, de orientare religioasă. Kostia l-a pus în gardă:

— Ai grijă, Romașkin, o să aluneci în misticism...

— Asta nu se poate, i-a răspuns omulețul zbârcit, sunt atât de profund materialist, încât...

— Încât...

— Încât nimic. Cred că este vorba întotdeauna de aceeași neliniște, sub forme contradictorii...

— Poate, a spus Kostia, surprins de idee, poate că misticii și revoluționarii sunt frați... Numai că unii trebuie să-i îngroape pe ceilalți...

— Da.

Romașkin a deschis o carte: *Însingurare* de Vladimir Rozanov¹.

— Uite, citește. Cât adevăr!

Cu unghia îngălbenită a subliniat următoarele rânduri: „Dricul înaintează încet, drumul e lung.” „Ei bine, adio, Vasili Vasilievici, e greu în pământ, bătrâne, și-ai dus-o rău; dac-ai fi trăit mai bine, ți-ar fi fost mai ușor să te odihnești sub pământ. Pe când așa, cu *nedreptatea...*”

Doamne-Dumnezeule, să mori în nedreptate...

Or, eu chiar mă aflu în plină nedreptate.

¹ Vasili Vasilievici Rozanov (1856–1919), scriitor și filosof al perioadei antebelice din Rusia, cunoscut mai ales pentru originalitatea și individualitatea operelor sale în proză (n. red.).

— Nu trebuie să mori în nedreptate, i-a răspuns Kostia, ci să trăiești în luptă...

L-a surprins și pe el că a gândit-o atât de limpede. Romașkin îl observa extrem de atent. Discuția a deviat către distribuirea pașapoartelor, întărirea disciplinei muncii, regulile decretate de conducător – chiar de conducător personal.

— S-a făcut unsprezece, a zis Kostia. Noapte bună.

— Noapte bună. Ce-ai făcut cu pistolul?

— Nimic.

Într-o seară de februarie, pe la ora zece, zăpada a încetat să mai cadă peste Moscova și un ger blând a îmbrăcat toate lucrurile în cristale diamantine. Crengile moarte ale copacilor și tufișurilor din grădini au fost învelite feeric. O hlamidă de flori de cristal, ascunzând în ele lumini tainice, s-a născut pe pietre, acoperind fațadele și împodobind monumentele. Se păsea printr-un praf de stele, printr-un oraș astral: mii de cristale pluteau în haloul felinarelor. Într-un târziu, noaptea a ajuns de o puritate nemaipomenită. Și cea mai neînsemnată luminiță își prelungea ca o spadă lucirea spre cer. O sărbătoare a gerului. Tăcerea părea să scânteieze. Kostia nu și-a dat seama de toate acestea decât după ce a mers câteva minute prin atmosfera vrăjită, la ieșirea de la o ședință a organizației de tineret, consacrată încă o dată slăbirii disciplinei muncii. Era încheiere de lună. Și Kostia postea, ca atâția alții. La ședință nu scosese o vorbă, știind că formularea sa era inacceptabilă: „Pentru mai multă disciplină, mai multă mâncare. În primul rând, supă! Supa bună va lungă alcoolul!” La ce bun să fi vorbit? Feeria nocturnă l-a cucerit, i-a ușurat deplasarea, i-a curățat mintea, l-a făcut să uite de foame, până și de cei șase oameni împușcați în ajun, lucru care-l impresionase în mod straniu. Sabotori de alimente, explica sobru comunicatul oficial. Desigur, furaseră și ei cum fura toată lumea, dar ar fi putut să n-o facă? Eu aș putea? – pe termen lung? Coloanele de lumină,

deasupra felinarelor, se-ntindeau către înalt, către extrem de înalt, în noaptea plină de minusculele cristale ale gerului.

Kostia mergea pe o stradă îngustă, mărginită de o parte de mici hoteluri din secolul trecut, iar de cealaltă de blocuri cu șase etaje. Din când în când, câte o lumină discretă se întrevedea pe la ferestre. Fiecare cu viața lui – câtă singurătate! Sub pașii tânărului, zăpada scotea un sunet ușor, de mătase strânsă-n palmă. O mașină puternică, neagră, trecând tăcută prin zăpadă, s-a oprit la câțiva pași în fața lui. Un bărbat gras, în scurtă de blană și cu căciulă de astrahan, a coborât cu o servietă sub braț. Ajuns în dreptul lui, Kostia i-a zărit mustața groasă, pe oală, lăsându-și în jos vârfurile pe o față plină, cu nasul lat. După înfățișare, a crezut că-l recunoaște încă de departe. Bărbatul i-a spus ceva șoferului, care i-a răspuns respectuos:

— Bine, tovarășe Tulaev.

Tulaev? Cel de la Comitetul Central? Cel cu deportările în masă din regiunea Voronej? Cel cu epurările din universități? Kostia s-a întors, din curiozitate, pentru a-l privi mai bine. Automobilul dispărea la capătul străzii. Tulaev, cu pas sprinten și apăsător, a ajuns lângă Kostia, a trecut pe lângă el, s-a oprit și a înălțat fruntea către o fereastră luminată. Cristale fine de gheață cădeau pe fața lui ridicată, pudrându-i sprâncenele și mustața. Kostia s-a trezit în spatele lui, iar mâna și-a amintit singură de Colt, l-a scos și...

Bubuitul a fost asurzitor și sec. Asurzitor în sufletul lui Kostia, ca un tunet dezlănțuit pe neașteptate, în plină tăcere. Insolit în acea noapte boreală. Kostia a văzut detonând acel tunet interior: mai întâi a fost un nor care s-a dilatat, a ajuns o enormă floare neagră mărginită de flăcări, apoi s-a făcut nevăzut. Un sunet strident de fluier a biciuit noaptea, de foarte aproape. Un altul i-a răspuns, de ceva mai departe. Noaptea s-a umplut de o panică invizibilă. Fluierăturile se-ntretăiau înnebunite, precipitate,

căutându-se, îngărămădindu-se, tăind coloanele aeriene de lumină. Kostia fugea prin zăpadă, pe străduțele liniștite, cu coatele pe lângă corp, ca pe Stadionul Tineretului. După ce a cotit-o o dată, încă o dată, și-a zis că de-acum trebuia să meargă fără grabă. Inima îi bătea foarte tare. „Ce-am făcut? De ce? N-are niciun sens... Am făcut-o fără să mă mai gândesc... Fără să mă mai gândesc, ca un om de acțiune...” Ca niște rafale de zăpadă, fragmente de gând sfâșiate îi năvăleau în creier. „Tulaev merita să fie împușcat... Dar era de datoria mea s-o știu? Și chiar sunt sigur de asta? Sunt sigur că s-a făcut dreptate? Nu cumva am înnebunit?” Și-a făcut apariția o sanie absolut fantastică, iar vizitiul, în trecere, și-a aplecat spre Kostia ochii lui de motan umflat și barba plină de nea:

— Ce se-ntâmplă pe-acolo, tinere?

— Nu știu. Mi-nchipui că se mai cotonogesc ceva bețivături. Să-i ia dracu’!

Sania a cârmit-o încet către mijlocul străduței, ca să ajungă departe de cine mai știe ce neazuri. Banalul schimb de cuvinte l-a scos pe Kostia din starea ca de beție, dăruindu-i o liniște extraordinară. Traversând o piață bine luminată, a trecut prin apropierea unui milițian aflat în post, pentru supraveghere. Nu cumva visase? În buzunar, revolverul păstra o tulburătoare căldură. În piept îi urca o inexplicabilă bucurie. Atât, doar bucurie. Orbitoare, rece, inumană, ca un cer de iarnă plin de stele.

Un firisor de lumină trecea pe sub ușa lui Romașkin. Kostia a intrat. Romașkin citea în pat, din cauza frigului. Ferigi cenușii acopereau pătratele de sticlă ale ferestrei.

— Romașkin, ce citești pe frigul ăsta?... Dacă-ai ști ce frumos e pe-afară!

— Am vrut să citesc ceva despre bucuria de a trăi, i-a răspuns Romașkin. Numai că despre asta nu există cărți. De ce nu s-or fi

scriind? Să nu știe scriitorii mai mult decât mine despre acest subiect? Să nu vrea, cum vreau eu, să afle?

Pe Kostia îl amuza. Ce fenomen!

— Uite, numai asta am găsit la un buchinist, o carte foarte veche, foarte frumoasă... *Paul și Virginia*¹, se-ntâmplă pe o insulă plină de păsări și de plante fericite; sunt tineri, puri, se iubesc... Incredibil. (A observat starea de transă exaltată a lui Kostia.) Ce ți s-a-ntâmplat, Kostia?

— Sunt îndrăgostit, Romașkin, prietene, și e teribil.

¹ Povestea de dragoste dintre Paul și Virginia, inspirată din fapte reale, sfârșită tragic într-o catastrofă navală, scrisă de Jacques-Henri Bernardin de Saint-Pierre (1737–1814) (n. red.).